

Velg type oppgave

VBU723 Psykososialt arbeid med barn og unge

Barn med skolefravær - årsaker og intervensjoner

Inger Anita Uri Sørheller

Totalt antall sider inkludert forsiden: 34

Molde, 19.05.2022

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§16 og 36.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert, jf. høgskolens regler og konsekvenser for fusk og plagiat	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Personvern

Personopplysningsloven

Forskningsprosjekt som innebærer behandling av personopplysninger iht.

Personopplysningsloven skal meldes til Norsk senter for forskningsdata, NSD, for vurdering.

Har oppgaven vært vurdert av NSD?

ja nei

- Hvis ja:

Referansenummer:

- Hvis nei:

Jeg/vi erklærer at oppgaven ikke omfattes av Personopplysningsloven:

Helseforskningsloven

Dersom prosjektet faller inn under Helseforskningsloven, skal det også søkes om forhåndsgodkjenning fra Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk, REK, i din region.

Har oppgaven vært til behandling hos REK?

ja nei

- Hvis ja:

Referansenummer:

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Tore Andestad

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven. §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjennelse.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Dato: 19.05.22

Antall ord: 7910

Sammendrag

Skolefravær blir omtalt som et økende problem i media, og er derfor et relevant tema å forske på. Særlig det siste året har jeg observert en økende interesse rundt dette temaet ved at dette stadig blir diskutert i ulike forum og webinar.

Trude Havik har doktorgrad i spesialpedagogikk, med tema skolens rolle ved skolefravær. Hun skriver blant annet at skolefravær er et økende fenomen, der elevgruppen som er borte fra skolen er heterogen og årsakene til fraværet er komplekse. Dersom skolefraværet varer over tid, øker kompleksiteten der det til slutt er mange fagpersoner inkludert.

Jeg som helsesykepleier på en skole er en av disse fagpersonene, og jeg synes det er interessant og lærerikt å undersøke nærmere hva som ligger i disse komplekse årsakene.

Ikke minst ønsker jeg mer kunnskap om hvordan jeg som helsesykepleier, og nær samarbeidspartner til skolen, kan gjøre for å hjelpe barnet tilbake på skolen.

Jeg har derfor valgt problemstillingen: «Hvorfor har noen barn et stort skolefravær, og hva kan helsesykepleier gjøre for å bedre oppmøte?».

Denne oppgaven baserer seg på litteraturstudie som metode. Jeg har funnet relevant teori fra faglitteratur, artikler og forskning som belyser tema i problemstillingen min.

Teoridelen tar for seg ulike årsaker til at barn kan utvikle skolefravær, og kompleksiteten i dette. Det kommer videre frem informasjon om hva som kan være nyttige tiltak for å få barnet tilbake til skolen.

Jeg drøfter disse årsakene og tiltakene i siste del av oppgaven, der jeg blant annet sammenligner de ulike teoriene jeg har funnet.

Både faglitteratur og forskning viser at årsakene til skolefravær er komplekse, og de har mange sammenfallende forslag til intervensjoner for å bedre situasjonen, men med noe ulike perspektiv.

Årsaksforklaringene kan ligge til barnet, familien, skolen og samfunnet, og er ofte sammensatt med aspekter fra alle disse arenaene.

Forskning understreker betydningen av å iverksette tiltak for fravær tidligst mulig. Skolen og helsesykepleier må samarbeide med foreldre, eleven selv og støtteapparatet. For å sette inn riktig tiltak tidligst mulig for disse elevene er det viktig at alle som jobber rundt eleven får innsikt i de komplekse årsakene til den enkeltes fravær. Det blir viktig å gjøre en grundig analyse av risiko- og beskyttelsesfaktorer for skolefravær og for opprettholdende faktorer som hindrer bedring.

Innhold

1.0	Innledning	1
1.1	Bakgrunn for valg av tema.....	1
1.2	Introduksjon av tema	1
1.3	Presentasjon av problemstilling	2
1.4	Avgrensninger i oppgaven	2
1.5	Definisjon av sentrale begreper	3
2.0	Teoretisk referanseramme	4
2.1	En systemisk forståelse av skolefravær	4
2.2	Faktorer knyttet til individet	5
2.3	Faktorer knyttet til familie	6
2.4	Faktorer knyttet til skole og venner	6
2.4.1	Lærer – elev relasjon.....	7
2.4.2	Sosial tilhørighet.....	8
2.5	Tiltak for å hjelpe barnet tilbake til skolen	8
2.5.1	Å skape en forståelse av barnets situasjon	9
2.5.2	Felles perspektiv og felles mål.....	10
2.5.3	Tiltak for økt skoledeltakelse og læring.....	10
2.5.4	Helsesykepleiers rolle ved skolefravær	11
3.0	Metode	12
3.1	Litteratursøk.....	12
3.2	Inklusjons- og eksklusjonskriterier	13
3.3	Kildekritikk og metodekritikk	13
4.0	Presentasjon av funn	15
4.1	School absenteeism and school refusal behavior: A review and suggestions for school-based health professionals	15
4.2	The perceptions of different professionals on school absenteeism and the role of school health care: A focus group study conducted in Finland	15
4.3	Emerging School Refusal: A School-Based Framework for Identifying Early Signs and Risk Factors. Cognitive and Behavioral Practice	16
4.4	Parental perspectives of the role of school factors in school refusal. Emotional and Behavioural Difficulties	16
5.0	Diskusjon	18
5.1	Hvorfor har noen barn et stort skolefravær?	18
5.2	Hva kan helsesykepleier gjøre for å bedre oppmøtet?	21
6.0	Avslutning	25
	Litteraturliste.....	26

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Jeg er helsesykepleier på en større barneskole der jeg har hovedansvaret for elevgruppen fra 5. til 7. trinn. Jeg kommer ofte i kontakt med barn som strever med å være på skolen av ulike årsaker, og kan ofte kjenne meg usikker på hvordan jeg kan bidra i å hjelpe disse barna. Jeg ønsker derfor å utforske årsakene bak skolefraværet, og hva jeg som helsesykepleier kan gjøre for å bedre oppmøtet.

Helsesykepleier på skolen er en del av skolehelsetjenesten, og har flere pålagte oppgaver i tillegg til behovsstyrte. Jeg er opptatt av at vi som jobber i ulike profesjoner skal ha et godt tverrfaglig samarbeid, og at vi har avklarte roller i oppfølgingen.

Gjennom min praksiserfaring har jeg utviklet en forståelse av at barn som har skolefravær ofte er engstelige i forhold til aspekter ved skolen. Gjennom videreutdanningen min fra psykososialt arbeid med barn og unge har jeg lært at årsaksforståelsen er mer kontekstuell enn individuell, og det er viktig å ha med seg en helhetsforståelse.

1.2 Introduksjon av tema

Skolefravær er en stor risiko med tanke på senere frafall i skolen, og at de etter hvert kan bli stående utenfor arbeidslivet. Dette kan igjen føre til psykiske og økonomiske utfordringer, som igjen får nasjonale konsekvenser (Overland og Nordahl, 2013).

Det er derfor av stor betydning at vi voksne har kunnskaper og kompetanse på hvordan vi kan bidra når barn og unge utvikler et bekymringsfullt skolefravær.

Det er lite forskning i Norge på hvor omfattende skolefravær er. Dette begrunnes med at det er manglende enhetlig begrepsbruk og det eksisterer ikke noen sentral database som tallfester omfanget av skolefravær. Studiene som er gjort har for forskjellige utvalg og metoder til at de i særlig grad kan sammenlignes, men en kan se en trend mot at fraværet øker på ungdomstrinnet og at det er likt mellom jenter og gutter (Overland og Nordahl, 2013).

Skolehelsetjenesten, som helsesykepleier er en del av, er et lavterskeltilbud og bør være lett tilgjengelig på skolen og komme tidlig inn der det er behov. Den skal være en god

støtte for barn og unge, særlig i en sårbar fase, og nå frem til alle barn uavhengig av sosial bakgrunn.

Ved bekymringsfullt skolefravær er det viktig at helsesykepleier blir tidlig involvert i oppfølgingen, for å hindre at fraværet utvikler seg til et mønster og at flere risikofaktorer får utvikle seg.

Helsesykepleier bør samarbeide med skole og foreldre om å tilrettelegge skolehverdagen til det beste for barnet (Helsedirektoratet, 2021).

1.3 Presentasjon av problemstilling

Jeg ønsker å utforske hva som kan være årsaker til at noen barn får utfordringer med å komme på skolen. Som helsesykepleier på barneskolen har jeg et godt utgangspunkt for å kunne bidra på en eller annen måte. Jeg ønsker derfor å finne mer ut av dette og har valgt problemstillingen:

Hvorfor har noen barn et stort skolefravær, og hva kan helsesykepleier gjøre for å bedre oppmøte?

1.4 Avgrensninger i oppgaven

Det finnes mange ulike årsaker til et skolefravær, og oppgaven min er å søke etter disse. Årsakene til skolefravær er sammensatte og komplekse og det vil helt sikkert være flere årsaker til dette enn de som kommer frem i denne oppgaven. Jeg trekker frem skolefravær som kan knyttes til individet, og til systemet som familie, venner og skole.

Jeg fokuserer på helsesykepleier sin tilnærming til dette, og vil nevne kort viktige samarbeidspartnere. Helsesykepleier jobber forebyggende og helsefremmende. I oppgaven vil det helsefremmende arbeidet være mest fremtredende, da tiltakene til helsesykepleier skal føre til at barnet ønsker å være på skolen. Men det er viktig å påpeke at dette også vil ha en forebyggende effekt både på individ- og systemnivå ved at det forebygger fremtidige problemer knyttet til frafall, psykiske, sosiale og økonomiske problemer.

Siden jeg jobber mest med klassetrinnene 5.-7., prøver jeg i størst mulig grad å avgrense meg til denne aldersgruppen.

1.5 Definisjon av sentrale begreper

Det allmenne begrepet når elever har kortvarige eller langvarige skolefravær har i de siste årene vært skolevegring. Dette er blitt et «paraplybegrep» for å beskrive problemstillinger knyttet skolefravær, uten noe særlig meningsfullt innhold.

Begrepet skolevegring sykelliggjør barnet og gjør skolen til «syndebukk», og på den måten tilsidesetter man mange faktorer som direkte eller indirekte kan spille en avgjørende rolle for at barnet har tatt avstand fra skolen (Shaafi, 2020).

Jeg har i oppgaven i hovedsak valgt å bruke begrepet skolefravær, men fordi skolevegring er et begrep som har blitt mye brukt i beskrivelsen av skolefravær vil dette i noen grad bli brukt.

Skolevegring blir beskrevet som et relativt høyt og uforklart fravær. Kearney (2008) definerer dette enten ved at barnet har vært borte fra skolen mer enn 25% de siste to ukene, eller at barnet de siste to ukene har hatt såpass alvorlige vansker med å gå på skolen at det har påvirket hverdagen til barnet og familien i stor grad, eller at det i løpet av de siste 15 ukene har hatt mer enn 10 dager fravær (Ingul, 2020).

Jeg kommer til å bruke begrepene barn, unge og elev for å beskrive hvem som har skolefravær. Jeg bruker begrepene skolefravær og fravær om hverandre.

2.0 Teoretisk referanseramme

I denne delen tar jeg for meg teori om ulike årsaker til at barn utvikler skolefravær og hvordan ulike intervensjoner kan bidra for å få barnet tilbake på skolen og hjelpe det til en bedre skoleopplevelse. Hvilken intervensjon som velges er blant annet avhengig av hvilket teoretisk perspektiv skolefravær ses i lys av.

Overland og Nordahl (2013) påpeker at ingen perspektiv alene kan gi et fullstendig svar på skolefravær, og at den systemteoretiske tilnærmingen, der en inkluderer flere perspektiv for å få et helhetlig bilde, gir best fremgangsmåte for å finne gode tiltak.

Jeg starter derfor med å beskrive en systemiske forståelsen av skolefravær, før jeg beskriver årsaksfaktorer relatert til individet, familie, skolen og venner, samt intervensjoner som kan være hjelpsomme.

2.1 En systemisk forståelse av skolefravær

Systemteori er en fellesbetegnelse på modeller og teorier som forklarer sammenhenger innen og mellom sosiale systemer.

En systemisk forståelse legger vekt på interaksjonen mellom enkeltindividet og omgivelsene som påvirker atferden og hvordan vi handler. Individet blir påvirket av andre og kan selv påvirke.

Det finnes ikke en objektiv virkelighet, men ulike virkelighetsoppfatninger. Disse blir kommunisert ut gjennom språket, som blir et bindeledd mellom ulike virkelighetsoppfatninger (Overland og Nordahl, 2013).

En kjent systemisk modell er den utviklingsøkologiske modellen til Urie Bronfenbrenner, som omfatter mange aspekt ved menneskelige utviklingsprosesser, og som muliggjør komplekse og dynamiske analyser. Modellen kan på en oversiktlig og enkel måte benyttes for å få et kart over forhold som kan ha en utviklingsmessig betydning. Modellen hjelper oss å se barnet i systemet, både med familie, venner, skole og samfunnet for øvrig, og hvordan individer sosialiseres inn i en kultur.

Modellen bygger på en forståelse av at en ikke kan se individet løsrevet fra kontekst, og at individet og omgivelsene er gjensidig avhengige av hverandre og fungerer i et vekselspill.

Påvirkninger på et område vil påvirke også andre områder, og slik kan barnet bli påvirket av en rekke ulike faktorer (Gulbrandsen, 2019).

2.2 Faktorer knyttet til individet

Individperspektivet er en motsetning til systemteoretisk perspektiv, der en leter etter årsaker i det enkelte individet på bakgrunn av en lineær forståelse av årsak og virkning.

Individperspektivet har lenge vært en vanlig forklaringsmåte der en ser på egenskaper ved individet som årsak til problemet, som for eksempel problematferd.

Dette perspektivet har en lang tradisjon innen spesialpedagogikken, og har kanskje festet seg som den mest vanlige forklaringsmåten av ulike problemer i skolen.

Individperspektivet kan gi viktige bidrag til en god utvikling og opplæring for det enkelte barn, men for å forstå skolefravær er det viktig å se individperspektivet sammen med andre perspektiver for å forstå kompleksiteten.

Skolefravær kan komme som en mestringsstrategi overfor skolens krav, som tegn på motstand og som stressmestring.

Ut fra en mestringsstrategi kan skolefravær være et rasjonelt valg som eleven gjør, der valget blir gjort ut fra en vurdering av situasjon, mål, ønsker og verdier. Dette kan være et ubevisst valg, på grunn av handlinger som er lært. Fraværet kan også komme på grunn av utfordringer som oppleves for store i forhold til egen kompetanse og fører til frykt eller angst. Prestasjonene forringes der frykten for nederlag blir veldig sterk og det kan utvikles en prestasjonsangst (Overland og Nordahl, 2013).

Individuelle faktorer hos barnet som virker inn på skolefungering kan være dårlig selvbilde, medfødt sykdom, utviklingsforstyrrelse, funksjonshemming, alvorlige hendelser i barndommen som leder til oppmerksomhets- og konsentrasjonsproblemer, traumatiske opplevelser osv. Høyt fravær fra skolen regnes som en viktig indikator på nærvær eller utvikling av psykiske lidelser og sosiale vansker, som eks atferdsvansker, depresjon og angstlidelser (Kvelling, 2019).

Genetiske faktorer spiller en stor rolle, der den medfødte sårbarheten i samspill med problemer i familie og nærmiljø kan føre til utviklingen av skolefravær. Samtidig kan egenskaper i barnet som robusthet, resiliens, personlighetskarakteristikk og personlighetsdimensjoner være beskyttelsesfaktorer som hjelper barnet til å tåle problemer i omgivelsene (Grøholt et al., 2015, i Lie 2021).

2.3 Faktorer knyttet til familie

Familiebasert risiko kan være mentale eller somatiske helseproblemer, disharmoniske ekteskap, hyppige alvorlige krangler, alkoholmisbruk, mangelfull evne til å oppdra og sette grenser for barna og omsorgssvikt og mishandling. Disse risikofaktorene kan gå ut over barnas psykiske helse.

Foreldre som har et dårlig forhold til skole selv, kan ofte følge dårlig opp barna sine med hjelp, veiledning og frammøte på dugnader og foreldremøter.

Foreldrenes mentale helse kan ha en sammenheng med barnas mentale helse. Men beskyttelsesfaktorer som at foreldrene likevel greier å gi god omsorg og støtte, samt gode vennskap, demper disse påkjenningene.

Åpenbar krangling mellom foreldrene har en sterk sammenheng med psykiske problemer hos barna. Familiekonflikter som er intense og hyppige er skadelige for barns følelsesmessige, sosiale og intellektuelle utvikling. Problemer som oppstår etter en skilsmisse kan i stor grad gjenspeile forholdene i familien før skilsmissen.

Kulturen vår vil påvirke hvordan vi oppdrar barna våre, og den påvirker hva vi ser på som risiko- og beskyttelsesfaktorer. Samtidig viser det seg som et fellestrekk at familier, på tvers av ulike kulturer, har en beskyttelsesmekanisme der målet er at barna våre skal utvikle seg til velfungerende voksne.

Risiko som ligger til samfunn kan være lav sosioøkonomisk status med dårlig inntekt, kummerlige bomiljøer, mangelfull utdanning og ustabil arbeidserfaring. Men risiko finnes også i samfunn med høy inntekt og utdanning, store boliger og gode jobber (Borge, 2019).

2.4 Faktorer knyttet til skole og venner

Som uttrykk for den naturlige rikdommen en skole besitter kan kvaliteter i skolen betegnes som faglig, sosial og miljømessig kapital.

Den faglige kapitalen skapes og vokser ved tilegnelse av kunnskap og økt forståelse, og er avhengig av at hver enkelt elev får utvikle seg best mulig ut fra sine forutsetninger og kvaliteter. Dette er resiliensfremmende faktorer, som er spesielt viktig for barn som ikke mestrer skolehverdagen like godt som andre.

Sosial kapital er en svært positiv karakteristikk ved skolen, der barna får treffe jevnaldrende og skape vennskap.

Den miljømessige kapitalen betyr at det er en god trivsel, en god ånd og trygghet på skolen. Skolens ånd bygges gjennom fellesskap. Gjentakelser og forutsigbarhet former trygghet, og en fundamental trygghet er at lærer viser omsorg for hver enkelt elev (Borge, 2019).

2.4.1 Lærer – elev relasjon

Kvaliteten på relasjonen mellom lærer og elev er avgjørende i all undervisning og læring. Lærere som viser respekt og anerkjennelse, og legger vekt på å ha et positivt forhold til eleven vil motivere og inspirere. Eleven vil oppleve å bli likt, ha en bedre trivsel på skolen, og ha et større læringsutbytte.

For at en lærer skal lykkes i dette er det viktig å kunne sette seg inn i elevens ståsted og prøve å forstå eleven som aktør i eget liv.

Behov for anerkjennelse er et grunnleggende behov, der en blir bekreftet og verdsatt. Mangel på dette vil oppleves som en krenkelse og avvising, og virke inn på elevens selvbilde. Et dårlig forhold til lærer får ofte ringvirkninger og indikerer at eleven har mange problemer i skolen, som f.eks. et dårlig forhold til medelever, færre venner, opplever seg selv lite sosialt attraktiv og er mer ensom og isolert. Indirekte vil de andre elevene i klassen observere lærerens ignorering eller måten lærer er på mot eleven, noe som kan gi et signal om at denne eleven er mindre verdt og de behandler eleven deretter. Ved at lærer viser tiltro til eleven, vil dette ha positiv betydning for identitetsutviklingen. Det er avgjørende at dette er oppriktig ment og troverdig for eleven.

Lærer bør legge til rette for læringssituasjoner der eleven føler mestring og får positive erfaringer, og slik at eleven får utvikle seg så langt som mulig ut fra egne forutsetninger. Siden skolen også skal bidra i å sosialisere eleven inn i fellesskapet er det også nødvendig og viktig at skolen har tydelige forventninger til eleven og korrigerer og stiller krav til dem. I slike situasjoner er det viktig å skille mellom det eleven er og det eleven gjør, og ikke setter «merkelapper» på eleven.

Et viktig pedagogisk prinsipp i norsk skole er at elever har rett til en tilpasset opplæring. I Opplæringsloven heter det at «*All opplæring skal tilpasses evnene og forutsetningene til den enkelte elev*». Dersom en har en smal forståelse av dette vil fokuset være på tilrettelegging for individet, der en vil være på leting etter individuelle løsninger og enkeltelevers problemer i skolen. Dette kan lett føre til manglende inkludering i det sosiale, kulturelle og faglige fokuset på skolen (Overland og Nordahl, 2013).

2.4.2 Sosial tilhørighet

Vennskap er ofte en beskyttelsesfaktor som kan dempe virkningen av en vanskelig situasjon. Gode vennskap er ofte prososiale ved at de støtter, hjelper, deler og trøster hverandre dersom andre angriper eller mobber. Derfor er vennskap så viktig. Noen er imidlertid fornøyd med å være i eget selskap, og kan betegnes som sosialt tilbaketrukkne. Det er da viktig å finne ut om dette er noe de trives med, eller om det bunner i engstelighet og frykt (Borge, 2019).

For elever som har et stort skolefravær vil en individualisert undervisning være uheldig, da det vil føre til at de skiller seg ut, ikke får tilgang til fellesskapet og de får en svak tilknytning til andre mennesker i skolen. Dermed vil forpliktelsen til å gå på skolen bli lav, og motstanden mot å gå på skolen bli enda sterkere.

Skolen er like mye en sosial arena som en læringsarena. Et av de mest vesentlige områdene i barn og unges liv er forholdet til jevnaldrende, og opplevelsen av å ha nære vennskap.

Mestring på etablering og opprettholdelse av vennskap virker inn på selvoppfatning og faglig læring. Ved et støttende og inkluderende fellesskap vil eleven få et bedre læringsutbytte og viser en mer hensiktsmessig atferd.

Mangel på vennskap og sosial deltakelse vil være sterkt belastende og gjøre det vanskelig å gå på skolen, og således være en faktor til utvikling av skolefravær.

Det er viktig for barn og unge å være «innafor» hos jevnaldrende, og dersom de ikke er det vil de komme i en svært sårbar og usikker posisjon i jevnalderfellesskapet (Overland og Nordahl, 2013).

2.5 Tiltak for å hjelpe barnet tilbake til skolen

Det er i hovedsak to typer intervensjoner for å få barn tilbake på skolen: tilfeldige tiltak og systematiske tiltak. De tilfeldige går ut på å gjøre det man tror vil virke positivt for barnet, mens systematiske tar utgangspunkt i forskningsbasert kunnskap og konkrete arbeidsmodeller. Dersom intervensjonen skal ha noen effekt er det bred enighet om at det er systematisk arbeid som virker best. Dette arbeidet har ofte høy intensitet, med stor arbeidsinnsats på kort tid. Veiledningen er proaktiv og det jobbes målrettet på flere fronter samtidig. Intervensjonsprogrammer som inkluderer elev, hjem, skole og kommunale hjelpetjenester viser best resultater (Overland og Nordahl, 2013).

2.5.1 Å skape en forståelse av barnets situasjon

I startfasen av et skolefravær må risikofaktorer og opprettholdende faktorer, både hjemme og på skolen, kartlegges grundig. Men det er også viktig å finne ut hva som beskytter og gir eleven lyst til å dra på skolen. For å kartlegge opplevelsen av situasjonen må en snakke med elven og med foreldrene. En må også kartlegge forholdet til lærer, faglig fungering, venneproblematikk og trivsel (Havik, 2021).

Profesjonsarbeid kan ofte være preget av en lineær forståelse. Det vil si at vi har en analysemodell der vi tenker årsak- og virkningsforhold. Denne modellen kan fungere godt på noen områder, men den kommer til kort når vi forsøker å forstå mellommenneskelige sidesamspill, da den forenkler komplekse sosiale relasjoner. Ved en sirkulær forståelse er spørsmålet om årsak uinteressant. Det interessante her er hvordan forståelsen av fenomener eller begivenheter er knyttet sammen, der det andre like gjerne kan være årsaken til det første (Jensen og Ulleberg, 2019).

Et viktig komplementært prinsipp er å tenke på barnets beste og at barn har rett til å bli hørt, og til å ha medvirkning. For å kunne vurdere hva som er barnets beste er det viktig å bli kjent med barnet. Det er da viktig at fagpersoner legger til grunn barnets perspektiv som er barnets egne, individuelle opplevelser, behov, motiver, ønsker, erfaringer osv., i stedet for barneperspektivet, som baserer seg på generell kunnskap og erfaring med barn i lignende situasjoner og på omtrent samme alder (Kvello, 2021).

Det er viktig å være klar over at når man prøver å forstå barnet ut fra barnet selv, vil man alltid forstå sin egen versjon av barnets forståelse. Hvis forbindelsen mellom fagpersonen og barnet er god og fagpersonen stiller undrende spørsmål, kan barnet oppleve å bli forstått innenfra. På denne måten vil barnet oppleve anerkjennelse ved å være ekspert på sin egen opplevelse. En anerkjennende relasjon innebærer lytting, aksept, forståelse, toleranse, bekreftelse og åpenhet.

Det er viktig at vi har fokus på utviklingspotensialet hos barnet, og ser etter de uante utviklingsmulighetene. Disse oppstår når vi utfordrer vår egen forforståelse og kikker ved siden av det umiddelbare mønsteret vi ser. Dette skaper en kraft av håp og mot og vi setter i gang en positivt forsterkende spiral. Problematferd hos barnet kan sees på som en invitasjon som vi må ta imot og prøve forstå denne (Hertz, 2017).

2.5.2 Felles perspektiv og felles mål

Når man har samlet alle kartleggingene kan man sette opp mål, delmål og utvikle en plan for arbeidet sammen med eleven og foreldrene. Dette skal være elevens egen plan og tiltakene må være skreddersydd for den enkelte elev (Havik, 2021).

Der det er flere instanser inne som skal samarbeide rundt barnet er det viktig at dette fungerer godt slik at kompetansen blir nyttiggjort. Dette kan for eksempel skje gjennom samarbeidsmøter. Et vellykket tverrfaglig samarbeid forutsetter klare formulerte mål for samarbeidet, felles forståelse av situasjonen, fokus på ressurser og muligheter, respekt for hverandres kompetanse og synspunkter og hva hver enkelt kan bidra med (Berg, 2012).

Vi som er profesjonelle må holde sammen med mennesker som strever, og på en anerkjennende måte komme med idèer som hjelper dem til å finne meningsfulle sammenhenger. Ved å være opptatt av de uante mulighetene vil vi snakke om vanskelighetene på en annen måte (Hertz, 2017).

2.5.3 Tiltak for økt skoledeltakelse og læring

Det har vist seg å være vanskelig å finne programmer som er effektive overfor alle elever med skolefravær, da problematikken ofte er sammensatt og ulik fra person til person. Det er derfor nødvendig med individuell tilpasning. En nøkkelfaktor til suksess er at barnet har en god relasjon til en voksen som engasjerer seg og er en støttespiller.

Noen intervensjoner som har vist effekt er individuell støtte og hjelp og god relasjon og oppfølging av lærer og andre viktige aktører på skolen. De fleste intervensjonene går ut på å redusere risikofaktorer, og det bør være en systematisk overvåking av risikofaktorene, særlig på de som kan endre seg over tid. En må også følge med på hvordan eleven mestrer og engasjerer seg faglig.

Samarbeidet mellom hjem og skole og foreldreveiledning viser seg å være særlig viktig. Innsats fra skolen alene for å redusere fravær er vanskelig, og foreldrene har et ansvar for å bistå slik at barna går på skolen. Der foreldrene strever med dette vil det være behov for veiledning og støtte. Programmer som omfatter både hjem og skole viser god effekt på skolefravær. I slike programmer er det ofte flere ulike hjelpeinstanser inne, og det tverrfaglige samarbeidet er derfor en effektiv intervensjon.

Veiledning i ulike former for problemløsning kan være nyttig for elever som strever med dette.

En viktig vurdering når en skal iverksette tiltak mot skolefravær er at det er nok ressurser, kvalifikasjoner og lokale forhold til at det lar seg gjennomføre (Overland og Nordahl, 2013).

2.5.4 Helsesykepleiers rolle ved skolefravær

Helsesykepleier på skolen bør være oppmerksom på risikofaktorer som kan bidra til psykisk uhelse, og skal styrke barn og unges autonomi og ferdigheter til å mestre hverdagen sin og forhold knyttet til psykisk helse.

Ved bekymringsfullt fravær hos elevene kan helsesykepleier sette i verk individuelle samtaler, gruppesamtaler og hjemmebesøk hos utsatte elever der det er hensiktsmessig. Helsesykepleier har også kompetanse til å avklare mulige helserelaterte årsaker til fraværet (Helsedirektoratet, 2021).

Som tiltak ved frykt- eller angstreaksjoner kan helsesykepleier for eksempel lære eleven om hva som normalt skjer i kroppen eller avspenningsøvelser for å mestre stress (Havik, 2021).

En kan også bruke toleransevinduet til å forklare problemet på en forståelig og meningsfull måte. Toleransevinduet kan hjelpe til å forstå reaksjonsformer og til å skjønne at en ikke er et dårlig menneske. Det kan brukes som et verktøy til å analysere vanskelige situasjoner eller konkrete utfordringer i hverdagen, og det kan brukes som et verktøy for å finne andre strategier for å regulere seg (Nordanger og Braarud, 2020).

3.0 Metode

Metode er en fremgangsmåte for å finne ny kunnskap, og for at resultatene skal være pålitelige må fremgangsmåten ha noen grunnleggende normer som en bør følge (Dalland, 2020).

Svartdal (2011) beskriver seks grunnleggende krav til en god teori, som at den skal være forenlig med de forskningsresultater som foreligger på området fra før, den bør gi en tilforlatelig forklaring på fenomenene den skal forklare, den bør være testbar, den skal generere nye hypoteser, ha en indre konsistent og teorien skal være så enkel som mulig. Der forskeren kan dokumentere effekten av forventningene styrker dette troverdigheten.

For å belyse problemstillingen min har jeg brukt litteraturstudie som metode. Her må vi søke etter hva som finnes fra før av kunnskap på området, både i faglitteratur og forskning. Det vi leter etter vil påvirke det vi finner (Dalland, 2020).

3.1 Litteratursøk

Jeg har brukt databasene CINAHL og Oria i mine litteratursøk.

Jeg søkte i starten etter artikler som inneholdt informasjon om helsesykepleier sin involvering i skolefravær. Jeg brukte da søkeordene school absenteeism, school refusal, school health services, school health care og child behavior.

Jeg fikk her opp mange artikler som handlet om ulike somatisk lidelser relatert til skolefravær. Jeg valgte vekk disse fordi jeg ønsket et større bilde på skolefravær, og sto da igjen med få artikler.

Videre søkte jeg etter artikler som var mer rettet mot tegn på og identifisering av skolefravær, og brukte da i tillegg søkeordene early signs, identification, og assessment. Her var det vanskeligere å komme ned på et lavt nivå av aktuelle artikler, men da jeg var ute etter en norsk artikkel, fortrinnsvis skrevet av Turid Havik som har forsket en del om skolefravær, gjorde dette utvalget enklere.

Jeg ønsket også å finne artikler som inneholdt informasjon om foreldrenes opplevelser rundt skolefravær, og brukte da i tillegg søkeordene parental perspectives, school-related factors og predictability.

Her kom jeg ned på et lavt antall artikler, og fant også her en veldig aktuell artikkel av nyere dato som var skrevet av blant andre Trude Havik.

Jeg endte opp med fire artikler som jeg ønsket å bruke, en av litt eldre dato, og tre nyere.

3.2 Inklusjons- og eksklusjonskriterier

Inklusjonskriterier:

Jeg valgte å bruke en artikkel fra USA, en fra Finland og to fra Norge. Jeg tenkte det ville være interessant å sammenligne forskjeller og likheter i denne problemstillingen og hvordan helsesykepleier blir inkludert i ulike land, og i et land med god avstand til Norge, som USA. Jeg tenkte at artikkelen fra Finland og fra USA kan overføres til norske forhold. Jeg prøvde å finne artikler med ulike perspektiver for å få et mer helhetlig bilde. Når jeg har lest om skolefravær på nettet har navnet til Trude Havik ofte dukket opp, og jeg hadde også et ønske å om finne artikler som hun har vært med på å skrive. Jeg valgte artikler som var fagfellevurdert, og haket av på «peer review» i søket. Troverdigheten økte ved at det var tydelige beskrivelser av fremgangsmåten i undersøkelsene som tydet på et godt personvern og validitet, i tillegg til at de beskrev sine begrensninger.

Eksklusjonskriterier:

Jeg valgte vekk artikler som omhandlet spesifiserte somatiske årsaker til fraværet, som eks astma. Jeg avgrenset søket til artikler skrevet etter 2005, men der det ble mange treff avgrenset jeg fra 2015. Jeg avgrenset til engelske artikler. Der det ble mange treff brukte jeg AND mellom søkeordene for å begrense søket mest mulig.

3.3 Kildekritikk og metodekritikk

I gjennomgangen av artiklene brukte jeg Malteruds sjekklister (Malterud, 2017) og fant artiklene relevant ut fra problemstillingen. I artikkelen fra USA fant jeg ikke like gode beskrivelser av fremgangsmåten. I de tre andre fikk jeg god informasjon om hensikt, utvalg, fremgangsmåter og funn i starten av artiklene. Særlig de to norske artiklene hadde en utfyllende beskrivelse, også om etiske vurderinger og svakheter ved studien. Jeg opplever at artiklene gir svar på det hensikten var å undersøke, og jeg opplever å lære noe nytt.

Et litteraturstudie har fordeler ved at man kan oppsummere kunnskap som allerede eksisterer på området. Det kan være lettere å se helheten og det er mindre tidkrevende enn å selv skulle gjøre for eksempel intervju og empiriske undersøkelser.

Ulempen ved litteraturstudie kan være at man bruker kunnskap som allerede finnes, noe som begrenser vinklingen en selv vil ha på temaet. Det er også lett å fokusere ut fra sin egen forforståelse og søke etter bekreftelser på det man selv tror og dermed overse andre sannheter. Det er derfor viktig at en etter beste evne tar med motstridende argumenter (Dalland, 2020).

4.0 Presentasjon av funn

4.1 School absenteeism and school refusal behavior: A review and suggestions for school-based health professionals

Artikkelen av Kearney og Bensaheb (2006) er utført i USA. Den viser til undersøkelser om skolefravær blant barn og unge mellom 5 og 17 år i 2003. Undersøkelsen skisserer hovedtrekkene av skolefravær og skolevegringsatferd gjennom skolebaserte helseprogrammer som delvis har blitt utformet for å redusere skolefravær, og kommer med forslag til hvordan helsesykepleier kan følge opp barn og unge med skolefravær individuelt. Dette er en problemstilling som helsesykepleier ofte møter, men som de kan være usikre på med tanke på intervensjon, da det finnes få anbefalinger rundt dette, med unntak av somatisk sykdom som astma.

De fant ut at skolefraværsraten var høyere hos ungdom enn hos barn og hos de som kom fra fattige familier. Astma er den vanligste medisinske årsaken til høyt skolefravær. Ellers kom det frem at ulike angsttyper, depresjon og andre atferdsforstyrrelser var årsaker til skolefravær.

De anbefaler at helsesykepleier har et tverrfaglig samarbeid rundt dette, og informerer om at de i sin praksis er vant med at konsultasjoner med helsesykepleier er vanlig og viktig komponent for vellykket behandling. De anbefaler at helsesykepleier er aktive deltakere ved skolefravær.

4.2 The perceptions of different professionals on school absenteeism and the role of school health care: A focus group study conducted in Finland

Melander et al. (2022) har skrevet en artikkel om skolefravær i Finland. Målet med denne undersøkelsen var å finne årsaker som ulike fagpersoner i skolen gjenkjenner for utvikling av skolefravær, og hvilke faktorer som fremmer eller hemmer inkluderingen av skolehelsetjenesten i arbeidet med å redusere skolefraværet.

Data for denne kvalitative studien ble samlet inn fra ti fokusgrupper utført i to kommuner i Sør-Finland. Dataanalysen var hovedsakelig induktiv, men kategoriseringen av resultatene var basert på eksisterende litteratur.

Fravær kunne kategoriseres ut fra en økologisk modell i elev, familie, skole og samfunnsmessige årsaker.

Det er få rapporter om skolehelsetjenesten sin deltakelse for å redusere skolefravær, selv om fysiske og psykiske helseproblemer er vanlige årsaker til fravær. Mange av de ansatte på skolen oppfatter skolehelsetjenesten som lite deltakende i fraværssaker, og de ønsker at skolehelsetjenesten skal delta mer når fraværet har helserelaterte årsaker.

4.3 Emerging School Refusal: A School-Based Framework for Identifying Early Signs and Risk Factors

Ingul, Havik og Heyne (2019) har skrevet en norsk artikkel der de undersøker tidlige tegn og risikofaktorer på skolefravær. De har brukt litteraturstudie som metode og funnet ulike årsaker, både individuelle, familiære og skolebaserte, som kan føre til skolefravær.

De understreker at tidlig intervensjon er avgjørende, og at skole og foreldre ikke må vente til fraværet har blitt for stort eller for vanskelig før de gjør tiltak. Det er viktig å prøve å finne ut årsaken til fraværet.

De beskriver årsaker både i eleven, skolen og familie.

I artikkelen beskriver de ulike screening-verktøy og instrument som kan brukes som intervensjon for å kartlegge årsaken til skolefraværet. De anbefaler at det settes sammen et team som har denne oppgaven på skolen, eller på tvers av flere skoler, der viktige aktører sitter, blant annet noen fra psykisk og medisinsk helse, og noen fra skoleledelsen slik at det blir lettere å implementere skoleomfattende systemer. Teamet har jevnlig kontakt med lærer for å få rask informasjon om utfordringer relatert til fravær, og samarbeider med blant annet helsesykepleier og med foreldre der det er behov.

Teamet skal jobbe forebyggende med informasjon til alle parter og opplæring av skolepersonell. Teamet møter regelmessig og sørger for tidlig intervensjon og oppfølging ved behov.

4.4 Parental perspectives of the role of school factors in school refusal

Havik, Bru og Ertesvåg (2014) har gjennomført en kvalitativ studie med semistrukturerte intervjuer med 17 foreldre som hadde opplevd skolefravær med eget barn.

Utvalget deres var foreldre med barn som hadde eller tidligere hadde hatt skolefravær. Årsaken til dette utvalget var at det tidligere har blitt forsket mye på skolefravær med årsak i barnet. Foreldre som informanter kan gi informasjon om skolerelaterte faktorer basert på både barnas erfaringer og hjem-skole samarbeid. Det endelige utvalget inkluderte 17 foreldre fra syv lokalsamfunn i ulike deler av Norge, med flertall fra den sørvestlige delen av landet. Deres barn, åtte jenter og ni gutter, var i alderen 10 til 18 år. De beskriver det som en begrensning at det var relativt lite antall informanter.

Deres funn indikerer at skolemiljøet spiller en betydelig rolle ved skolefravær. På skolen står elever overfor faglige, sosiale og emosjonelle utfordringer og krav. Noen elever kan synes disse kravene er overveldende og anser unngåelse som den enkleste eller muligens eneste måten å håndtere utfordringene på.

5.0 Diskusjon

Hensikten med denne oppgaven var å finne ulike årsaker til skolefravær og hva helsesykepleier kan gjøre for å hjelpe disse barna.

Jeg har funnet en del beskrivelser av ulike årsaker til skolefravær i teori og forskning, og om tiltak for å hjelpe barnet tilbake til skolen. Men det har vært litt utfordrende å finne teori om hva helsesykepleier spesifikt kan gjøre. Men jeg tenker at en del av tiltakene som beskrives kan helsesykepleier være en del av.

5.1 Hvorfor har noen barn et stort skolefravær?

Som jeg skrev i innledningen hadde jeg en forståelse av at barn som har skolefravær ofte er engstelige i forhold til ulike aspekter ved skolen.

Gjennom litteraturstudiet kommer det frem at årsakene til skolefravær kan være komplekse og ligge til både barnet, familie, skolen, venner og samfunn. Det er derfor viktig å se årsakssammenhengen i lys av hele systemet.

Som Overland og Nordahl (2013) skriver blir vi alle deltakere i ulike sosiale systemer som danner rammer og setter betingelser for hvordan vi handler. Barnet er kontinuerlig i samspill med ulike sosialiseringarenaer, der hjem og skole fremstår som de viktigste og der barnet tilbringer mest tid.

Jeg forstår at det derfor er naturlig at disse arenaene vil ha stor innvirkning på barnet dersom disse ikke fungerer optimalt.

Forskning på området viser imidlertid at barn kan være engstelige for ulike aspekter i skolen, men i tillegg kan det være på grunn av forhold i familien, i forhold til venner og ut fra en sårbarhet som ligger i personligheten. Ingul, Havik og Heyne (2019) beskriver at årsaker kan være bekymringer som spesifikk frykt for skolen, separasjonsangst, bekymring for at noe skal skje med foreldrene eller frykt for hva som vil skje hjemme mens de går på skolen, problemer med følelsesregulering og negativ tenkning. Havik, Bru og Ertesvåg (2014) har blant annet funnet at frykt for å ikke mestre faglige utfordringer, frykt for medelever eller for lærer som kanskje har en hard lederstil der de er redd for at dette skal gå utover dem, engstelse for overgangssituasjoner eller støyende uorganiserte klasserom som begge gir uforutsigbarhet, og engstelse i forhold til å være alene uten venner. Dette støttes i teorien til Overland og Nordahl (2013).

I min praksiserfaring kan jeg kjenne meg igjen i mye av dette.

I forhold til dårlig klasseledelse og mye uro i klassen tenker jeg spesielt på en jente jeg har fulgt opp over en tid. Jenta var stille og sjenert og gjorde lite ut av seg. Hun ble nesten usynlig og hun kjente på utrygghet og redsel for at kjefting fra lærer skulle gå utover henne. Denne jenta likte å ha oversikt og kontroll, men ble sittende med en engstelig klump i magen som gjorde det uutholdelig for henne å være på skolen.

Havik, Bru og Ertesvåg (2014) skriver at støyende læringsmiljø er en kilde til stress for mange elever, og støyende, uforutsigbare læringsmiljøer vil sannsynligvis redusere elevenes følelser av kontroll. For elever som allerede har liten tro på sin evne til å takle ulike utfordringer eller trusler, og som har en tendens til å reagere med angst, kan slike læringsmiljøer være svært vanskelige å håndtere. Følgelig er skoleunngåelse den eneste tilgjengelige mestringsstrategien. Videre må lærere i støyende klasserom bruke mer tid på å roe ned ting og kontrollere forstyrrende oppførsel. Resultatet er mindre tid til å gi oppmerksomhet og støtte til sårbare elever, noe som kan øke risikoen for skolefravær.

Et annet eksempel fra min praksis er oppfølgingen jeg hadde med en gutt som hadde vært mye borte fra skolen på grunn av magesmerter og som hadde vært igjennom flere somatiske undersøkelser. I samtalen begynner gutten å gråte når jeg forteller hvordan frykt kan kjennes på kroppen. Han fortalte at han var veldig redd for læreren sin som han opplevde var veldig streng og hard i sin fremtoning. Han var redd for at hun skulle kjefte på ham, og han gjorde sitt beste for at hun ikke skulle komme bort til han. Ergo så rekte han aldri opp hånden eller spurte om hjelp.

Både Melander et al. (2022) og Ingul, Havik og Heyne (2019) trekker frem hodepine og magesmerter som årsak til skolefravær. De fant videre ut at ulike helserelaterte årsaker til fravær, som generelle somatiske helseproblem, ble anerkjent som gyldig årsak til fravær, og fagpersoner på skolen synes det var vanskelig å gripe inn når dette var årsaken.

Skadevirkningen av dette økte når dette også ble støttet hjemmefra.

Kearney og Bensaheb (2006) råder til at barnet får en somatisk undersøkelse for å utelukke somatiske årsaker bak slike symptomer.

Jeg har i min praksis lite erfaring med skolefravær relatert til somatiske diagnoser som astma, noe som er et paradoks med tanke på resultatene i litteratursøket mitt. Jeg opplever imidlertid ofte at barn som strever kan ha psykosomatiske symptomer.

Psykosomatisk vil si at psykologiske faktorer som stress, følelser og personlighet påvirker nervesystemet på en slik måte at en får somatiske symptomer (Håkonsen, 2004).

Et dårlig lærer-elev forhold har jeg flere ganger erfart hvor stor virkning dette har for trygghetsfølelsen til barnet. Noen ganger blir det nødvendig med et lærerbytte for at eleven skal greie å være på skolen, eller at eleven bytter klasse.

Alle de fire forskningsartiklene finner at et dårlig lærer-elev forhold er en årsak til skolefravær. Overland og Nordahl (2013) presiserer hvor viktig dette forholdet er for at barn skal kunne lære, føle seg verdifulle og trives på skolen.

I en inkluderende skole skal barn og unge oppleve vennskap, samhørighet, nærhet og aktiv deltakelse med jevnaldrende, noe som i utviklingspsykologisk sammenheng gir beskyttelse i livet. Både opplæringsloven og Kunnskapsløftet (K06) uttrykker at skolen har et ansvar for dette (Overland og Nordahl, 2013).

I litteraturstudiet kommer det frem flere ulike risikofaktorer i familien som kan bidra til at barnet utvikler skolefravær.

Melander et al. (2022) har kommet frem til at samspillsproblemer i familien, foreldrenes holdninger til skole, utilstrekkelige oppdragerferdigheter, manglende dagsrutiner, arbeidsledighet, helseproblemer og familiekriser kan være årsaker til at barnet utvikler skolefravær. Ingul, Havik og Heyne (2019) nevner i tillegg årsaksfaktorer som overbeskyttende foreldre og foreldre som får fordeler av å ha barnet hjemme, samt foreldre med mangelfull forståelse og lav tilpasningsevne og problemløsningsevne. De skriver at sannsynligheten for at barn utvikler skolefravær er større jo flere risikofaktorer som er tilstede, men at dette også er avhengig av antall og type beskyttelsesfaktorer som er tilstede. Dette er i tråd med det Borge (2019) skriver. Borge nevner i tillegg at alvorlighetsgraden av risiko vil variere ut fra om den er akutt eller kronisk, hvor stor dosen er, og om påkjennningene vedvarer over tid.

Erfaringsmessig er det lettere å tenke familierisiko når barnet kommer fra en familie med mer tydelige risikofaktorer som lav utdanning, dårlig økonomi og fysisk eller psykisk sykdom. Men som Borge (2019) påpeker finnes risikofaktorer også i hjem der foreldrene har god utdanning, god økonomi og tilsynelatende er ressurssterke.

Jeg kjenner meg igjen i og tror at det ofte kan være vanskeligere å gripe inn i uheldige familiemønster der foreldrene er velutdannede og virker ressurssterke. Ofte kan man merke mer motstand fra disse, kanskje fordi fallhøyden er stor, noe som også kan gjøre situasjonen mer krevende og konfliktfylt.

Borge skriver at lav sosioøkonomisk status kan være en risikofaktor i en familie.

Jeg tenker at i dette ligger det at dårlig familieøkonomi kan føre til at barnet skiller seg ut ved at det ikke kan dra i bursdager, det kan bli holdt utenfor fritidsaktiviteter og andre sosiale arenaer fordi det koster penger, som igjen fører til en belastning for barnet og kan gå utover skoledeltakelsen.

Borge (2019) skriver at foreldre som selv har en dårlig skoleerfaring kan følge opp barna sine dårligere. Med dette tror jeg han mener at barn påvirkes i stor grad av sine foreldre og adoptere foreldrenes holdninger, verdier og meninger. De legger merke til måten foreldrene snakker om skolen på, og hvordan de følger opp skolearbeid, møter osv. Dette blir en del av familiekulturen der de har et dårlig forhold til skolen, og oppmøte blir kanskje ikke så viktig.

Foreldrekonflikter, f.eks. i forbindelse med skilsmisse har jeg erfart kan være veldig belastende for barna, der noen har hatt problemer med å møte opp på skolen. Barna strever ofte med konsentrasjonen og er ofte i en sorg. Borge (2019) skriver at foreldrekonflikter er skadelige for barns følelsesmessige, sosiale og intellektuelle utvikling.

I min praksis merker jeg at de ulike aktørene rundt barnet ofte legger årsaken til skolefraværet til andre enn seg selv, og jeg kjenner meg godt igjen i Ingul, Havik og Heyne (2019) sine funn om at det er en uheldig tendens til at skolepersonell forklarer fraværet til å ha årsak i foreldrenes holdninger eller hjemmemiljøet, mens foreldre og elever forklarer fravær til å ha årsak i skolefaktorer.

5.2 Hva kan helsesykepleier gjøre for å bedre oppmøtet?

Jeg har en erfaring med at det ofte letes etter årsaker kun i barnet når det er snakk om skolefravær, og at fokuset er på svakheter hos barnet.

Et individperspektiv kan lett rette fokuset mot svakheter i stedet for styrker, der kontekstuelle og sosiale forhold blir undervurdert (Overland og Nordahl, 2013).

Faren ved dette, slik jeg ser det, er at en setter inn tiltak kun mot barnet og effekten av tiltakene blir dårlige. Dette kan igjen føre til at barnet opplever seg selv som et problem og håpløsheten i barnet vokser.

Som Overland og Nordahl (2013) skriver er det viktig å ta utgangspunkt i systematiske tiltak som tidligere har vist effekt. Tilfeldige tiltak, som jeg selv har mest erfaring med, viser dårligere effekt.

I min praksis er det tilfeldig om jeg som helsesykepleier blir informert om fraværet eller blir involvert i oppfølgingen. Noen ganger blir PPT koblet på og andre ganger LOS, som er en miljøterapeut som sammen med et tverrfaglig team skal bidra til å hjelpe barn og unge med skolefravær i Ålesund kommune.

Jeg opplever at det ikke er en fast struktur i hvem som blir involvert ved et skolefravær og at dette er personavhengig. Det hadde vært ønskelig at dette var mer strukturert og oversiktlig.

Melander et al.(2022) fant i sin undersøkelse at skoleansatte ønsker at helsesykepleier deltar mer ved skolefravær, og at det blir avklart mål og arbeidskultur for å inkludere helsesykepleier mer. De foreslår at det er en systematisk informasjonsdeling ved skolefravær, og samarbeid mellom ulike profesjoner med klare retningslinjer.

Kearney og Bensaheb (2006) foreslår at barn med skolefravær får en individuell oppfølging av helsesykepleier, og at helsesykepleier har et tverrfaglig samarbeid rundt dette.

Ingul, Havik og Heyne (2019) presenterer ulike screeningverktøy som kan brukes i kartleggingen ved skolefravær. De foreslår at det settes sammen et eget team som jobber både forebyggende, kartleggende, intervenserende og evt med oppfølging, og som jobber på tvers av ulike skoler. De fremhever betydningen av tidlig intervensjon, og at foreldre blir påkoblet så raskt som mulig.

For å kunne kartlegge skolefraværet mener jeg en må starte med å snakke med barnet og foreldrene, men også lærer for å få et helhetlig bilde.

Et godt grunnlag for samarbeid ved skolefravær er en helhetlig økologisk forståelse. På denne måten unngås skyldfordeling, og fordi forståelsesrammen muliggjør et samarbeid mot opprettholdende faktorer som det er mulig for hjemmet og skolen å endre på gir dette håp og optimisme. De opprettholdende faktorene er individuelle og en må gjøre en grundig analyse for å finne hvilke faktorer som påvirker det enkelte barnet (Overland og Nordahl, 2013).

Jeg tenker at en gjennom denne forståelsen får et bedre samarbeid med foreldrene og at dette er særlig viktig i situasjonene der foreldrene i utgangspunktet har et dårlige forhold til skole.

Jeg har erfart ut fra min praksis at en må bruke tid på å bli kjent med barnet, og ikke minst at barnet skal bli trygg på meg. Når tilliten har vokst har det vært lettere for barnet å sette ord på det som er vanskelig.

Som Hertz (2017) skriver kan adferden til barnet være en invitasjon til å forstå det som enda ikke er blitt hørt, forstått eller ivaretatt på en tilstrekkelig god måte. Det blir da viktig å hjelpe barnet på en respektfull måte til å holde motet og håpet oppe ved å lete etter endringspotensialene som ligger innebygd, eller som vi får øye på ved å se ved siden av det problematiske.

Kearney og Bensaheb (2006) har funnet at kognitiv atferdsterapi kan ha god effekt på barn med skolefravær. De tenker at helsesykepleier kan hjelpe barna med å forstå angst og unngåelse og tilrettelegge for en eksponeringsbasert praksis. I tillegg kan helsesykepleier lære barnet avspenningsøvelser og pusteteknikker. I den individuelle oppfølgingen kan helsesykepleier være en voksen på skolen som kan møte eleven om morgenen på skolen og hjelpe det til å bli værende der hele eller deler av dagen. Det er en fordel at foreldrene forlater skoleområdet. Dersom barnet får store ubehag i løpet av skoledagen bør helsesykepleier være tilgjengelig og følge opp barnet. I tillegg foreslår de at foreldrene får veiledning, som eks hjelp til faste trygge regler, strukturerte rutiner, gi korte og klare beskjeder og redusere trygghetsøkende atferd.

Melander et al. (2022) skriver at helsesykepleier gir uttrykk for at hun har mer enn nok med de arbeidsoppgavene hun har fra før, og er bekymret over å få flere oppgaver, som oppfølging ved skolefravær.

Jeg kjenner meg igjen i mange av tiltakene som Kearney og Bensaheb (2006) skriver. Jeg har ofte møtt elever om morgenen ved inngangen til skolen og fulgt de opp i løpet av dagen. Jeg har også lært barna øvelser for å slappe mer av og brukt hjelpemidler som toleransevinduet for å hjelpe dem til å forstå situasjonen og reaksjonene sine bedre og psykologisk førstehjelp for å lære dem mer hensiktsmessige tankemønstre.

Samtidig krever dette mye ressurser, og jeg forstår hva helsesykepleierne i Finland mener når de er bekymret for å få flere arbeidsoppgaver.

Jeg tror at et eget oppfølgingsteam og en mer strukturert oppfølgingsplan der vi fikk brukt tverrfagligheten på en god måte ville hatt god effekt.

Havik, Bru og Ertesvåg (2014) presenterer tiltak som skolen kan sette i verk for å bedre et skolefravær. De skriver at lærer må legge en innsats i å skape en god relasjon til eleven, og i å skape et positivt samarbeidsklima og positive relasjoner mellom elevene. Lærer må

videre gi god undervisningsstøtte, og evt tilstrebe støttende tiltak i overgangssituasjoner. Støtte fra lærere er avgjørende under overganger eller andre endringer. Fordi slike faser ofte involverer flere lærere, er kommunikasjon og koordinering mellom lærere av stor betydning. Det bør være trygge regler og rutiner i klassen, og ryddige, velstrukturerte læringsmiljøer. Kommunikasjonen mellom skole og hjem må være god, og en kan lage en detaljert arbeidsplan med oppnåelige mål. Lærer bør forberede uken sammen med eleven, og eleven bør få slippe oppgaver som er ubehagelige eller få tilpasset disse. Lærer kan også lage individuelle avtaler med eleven som føles hjelpsomme, f.eks å få gå ut av klasserommet dersom det blir for krevende.

Mange av disse tiltakene er i tråd med det Overland og Nordahl (2013) skriver.

Selv om dette er tiltak rettet mot skole og lærer har jeg erfaring med at jeg som helsesykepleier er behjelpelig med dette, da barna har gitt uttrykk for sine vansker og behov til meg. Jeg videreformidler da dette til skolen i samråd med eleven, og foreslår tiltak som skolen kan gjøre for å bedre situasjonen.

6.0 Avslutning

Problemstillingen skolefravær er et problemområde som stadig finner sted i skolen. Som helsesykepleier blir en noen ganger koblet på for å gjøre tiltak, men tiltakene er som regel ikke så godt planlagte.

Denne oppgaven skulle tjene til å få en oversikt over årsaker relatert til skolefravær og finne hensiktsmessige tiltak for å hjelpe barnet og familien.

Gjennom teorier i studiet «Psykososial arbeid med barn og unge», og gjennom denne oppgaven har det kommet frem informasjon som gir en større forståelse av at årsaker til problematferd, og i dette tilfelle skolefravær, er sammensatte. At det er viktig å se helheten, og ikke bare barnet med problemene.

For å få en god effekt av tiltakene en finner hjelpsomme, må vi som skal jobbe rundt barnet og familien dra i samme retning. Vi må ha samme forståelse av hva som er problemet og hvordan vi skal løse dette.

Vi bør ha tydelige roller og oppgaver, der vi på en god måte får utnyttet de ressursene som et tilstede.

I min profesjon som helsesykepleier jobber vi ofte mye lineært, direkte med barnet og ofte bare med barnet når det har problemer. Mye av tiden sitter vi i enesamtaler med barnet på kontoret og er sannsynligvis i for liten grad i kontakt med familien. Samtidig er det viktig å påpeke at helsesykepleier på skolen er en viktig og god ressurs for barnet, familien og skolen. Utfordringen kan være at tiden ikke strekker til, og da gjør man så godt man kan. I helsesykepleieutdanningen legges det kanskje ikke stor nok vekt på betydningen av systemtenkning, noe som kan være et forbedringspotensial.

Litteraturliste

- Berg, Nina B.J. 2012. *Føre var. Forebyggende psykisk helsearbeid i skolen*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Borge, Anne Inger Helmen. 2019. *Resiliens – risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Dalland, Olav. 2020. *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Gulbrandsen, Liv Mette. 2019. Urie Bronfenbrenner: En økologisk utviklingsmodell. I Gulbrandsen, Liv Mette (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Havik, Trude. 2021. «Slik får skolevegrere lyst til å komme tilbake til skolen». *Forskning.no*. 20.04.2022, [Slik får skolevegrere lyst til å komme tilbake til skolen \(forskning.no\)](https://forskning.no)
- Havik, Trude., Edvin Bru, Sigrun K. Ertesvåg. 2014. «Parental perspectives of the role of school factors in school refusal.». *Emotional and behavioural difficulties*, 19(2): 131-153: <https://www.doi.org/10.1080/13632752.2013.816199>
- Helsedirektoratet. 2021. *Nasjonale faglige retningslinjer. Pkt. 5 Skolehelsetjenesten 5-20 år*. Sist faglig oppdatert 24. september 2021. Oslo: Helsedirektoratet. Lest 10.05.22, [Skolehelsetjenesten 5–20 år - Helsedirektoratet](https://www.helsedirektoratet.no)
- Hertz, Søren. 2017. *Barne- og ungdomspsykiatri. Nye perspektiver og uante muligheter*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Håkonsen, Kjell Magne. 2004. *Innføring i psykologi*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Ingul, Jo Magne. 2020. Hva er skolevegring. *Norsk psykologforening*. Lest 13.03.22, [Hva er skolevegring?–Norsk Psykologforening \(psykologforeningen.no\)](https://www.psykologforeningen.no)
- Ingul, Jo Magne., Trude Havik, David Heyne. 2019. «Emerging School Refusal: A School-Based Framework for Identifying Early Signs and Risk Factors». *Cognitive and Behavioral Practice*, 26, 46-62: <https://doi.org/10.1016/j.cbpra.2018.03.005>
- Jensen, Per, Inger Ulleberg. 2019 *Mellom ordene. Kommunikasjon i profesjonell praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Kearney, Christopher A., Arva Bensaheb. 2006. «School absenteeism and school refusal behavior: A review and suggestions for school-based health professionals». *Journal of School Health*. 76(1): 3-7: <https://www.doi.org/10.1111/j.1746-1561.2006.00060.x>

- Kvello, Øyvind. 2019. *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Kvello, Øyvind. 2021. *Samtaler med barn og ungdom. Medvirking, kommunikasjon og metoder*. Bergen: Fagbokforlaget
- Lie, Branca. 2021. *Redde for skolen. Om skolevegring og skolefobi*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Malterud, Kirsti. 2017. *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Melander Katja, Tina Kortteisto, Elina Hermanson, Riittakerttu Kaltiala, Katariina Maki Kokkila, Minna Kaila, Silja Kosola. 2022. «The perceptions of different professionals on school absenteeism and the role of school health care: A focus group study conducted in Finland». *Webster Mavhu, Centre for Sexual Health & HIV/AIDS Research*, 17(2): <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0264259>
- Nordanger, Dag Øystein, Hanne Cecilie Braarud. 2020. *Utviklingstraumer. Regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Bergen: Fagbokforlaget
- Overland Thomas, Nordahl Terje. 2013. *Rett og plikt til opplæring. Om fravær og deltakelse i skolen*. Bergen: Fagbokforlaget
- Shaafi Parvin. 2020. Skolefravær eller skolevegring. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*. Vol 57, nummer 2, 2020, side 135-137. Lest 19.05.22, [Skolefravær eller skolevegring | Tidsskrift for Norsk psykologforening \(psykologtidsskriftet.no\)](#)
- Svartdal, Frode. 2011. *Psykologiens forskningsmetoder, en introduksjon*. Bergen: Fagbokforlaget.